

Maria FILIPIAK

WOLNOŚĆ – GODNOŚĆ – ODPOWIEDZIALNOŚĆ
Papieże Benedykt XVI i Franciszek
o dążeniu do wolności, jej warunkach i obronie
Bibliografia wypowiedzi z lat 2005-2023

Wykaz skrótów

IB – Insegnamenti di Benedetto XVI [Città del Vaticano]

I(2005) ss. 1326V(2009) t. 1, ss. 1439
II(2006) t. 1, ss. 1008V(2009) t. 2, ss. 980
II(2006) t. 2, ss. 1065VI(2010) t. 1, ss. 1166
III(2007) t. 1, ss. 1405VI(2010) t. 2, ss. 1390
III(2007) t. 2, ss. 1065VII(2011) t. 1, ss. 1072
IV(2008) t. 1, ss. 1280VIII(2012) t. 1, ss. 960
IV(2008) t. 2, ss. 1099VIII(2012) t. 2, ss. 952
IX(2013), ss. 336

IF – Insegnamenti di Francesco [Città del Vaticano]

I (2013) t. 1, ss. 592
I(2013) t. 2, ss. 983
II(2014) t. 1, ss. 938
II(2014) t. 2, ss. 949

ORpol. – „L'Osservatore Romano” wydanie polskie 1980 –

BENEDYKT XVI

2005

1. *Wsluchiwać się z całym Kościołem w słowo i wolę Chrystusa* (Homilia podczas inauguracji pontyfikatu, 24 IV), ORpol. 26(2005) nr 6, s. 10-12; toż: *Un servizio alla gioia di Dio che vuol fare il suo ingresso nel mondo*, IB I, s. 20-26.

2. *Bronił wolności Kościoła i praw człowieka* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 9 X), ORpol. 26(2005) nr 11-12, s. 21-22; toż: *L'attualità del messaggio di von*

Galen: la fede non va ridotta a sentimento privato ma implica la coerenza e la testimonianza anche in ambito pubblico, IB I, s. 644-648.

3. *Wolność religijna* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 4 XII), ORpol 27(2006) nr 2, s. 42; toż: *La libertà religiosa deve essere garantita ai singoli e alle comunità*, IB I, s. 928-929.

2006

4. *Nie wolno naruszać życia i godności człowieka* (Homilia podczas Mszy św. w parafii św. Anny, 5 II), ORpol. 27(2006) nr 5, s. 50-52; toż: *Venendo nella casa dell'umanità. Gesù ci guarisce dalla febbre delle ideologie, delle idolatrie, della dimenticanza di Dio*, IB II, 1, s. 152-156.

5. *Życie, wolność, jedność, odpowiedzialność* (Homilia w wigilię uroczystości Ześlania Ducha Świętego, 3 VI), ORpol. 27(2006) nr 8, s. 9-12; toż: *Vita, libertà, unità, corresponsabilità*, IB II, 1, s. 757-763.

6. *Wolność religijna wyrazem ludzkiej wolności* (Przemówienie do korpusu dyplomatycznego, 28 XI), ORpol. 28(2007) nr 2, s. 19-21; toż: *La libertà religiosa espressione fondamentale della libertà umana*, IB II, 2, s. 704-709.

7. *Bóg przychodzi, aby nas wyzwolić od zła i śmierci* (Homilia podczas Nieszporów I Niedzieli Adwentu 2 XII), ORpol. 28(2007) nr 2, s. 32-33; toż: *Il „venire” di Dio „è spinto dalla volontà di liberaci dal male e dalla morte. Dio viene a salvarci”*, IB II, 2, s. 745-747.

2007

8. *Muzyka, którą zrodziła cisza* (Przemówienie po koncercie, 27 X), ORpol. 28(2007) nr 12, s. 21-22; toż: *La vera gioia è radicata nella libertà che solo Dio può donare*, IB III, 2, s. 512-514.

9. Encyklika *Spe salvi* (30 XI), ORpol. 29(2008) nr 1, s. 4-24, p. 3-4, 42-44; toż: *Lettera Enciclica Spe Salvi*, IB III, 2, s. 662-746.

2008

10. *Prawo Kościoła jest prawem wolności* (Przemówienie do uczestników sympozjum z okazji 25-lecia promulgowania Kodeksu Prawa Kanonicznego, 25 I), ORpol. 29(2008) nr 3, s. 30-31; toż: *La legge della Chiesa è una legge di libertà*, IB IV, 1, s. 146-149.

11. *Brońmy razem życia i wolności religijnej na świecie* (Spotkanie z wyznawcami różnych religii, 17 IV), ORpol. 29(2008) nr 5, s. 52-53; toż: *Uniti nel promuovere la vita e la libertà religiosa nel mondo*, IB IV, 1, s. 609-613.

12. *Wolność jest przywilejem, z którego trzeba mądrze korzystać* (Homilia podczas Mszy św., Nowy Jork, 20 IV), ORpol. 29(2008) nr 6, s. 27-30; toż: *L'uso saggio della libertà per edificare un futuro di speranza*, IB IV, 1, s. 657-663.

13. *Ojczyzna wolności religijnej i wzór „zdrowej laickości”* (Audiencja generalna, 30 IV), ORpol. 29(2008) nr 6, s. 31-33; toż: *Nella patria della libertà religiosa per il dialogo e la pace*, IB IV, 1, s. 693-697.

14. *Wolni od pychy intelektualnej, dążymy do prawdziwej Mądrości* (Przemówienie podczas spotkania z wykładowcami i studentami rzymskich uczelni kościelnych, 30 X), ORpol. 30(2009) nr 1, s. 38-39; toż: *Liberi dall'orgoglio intellettuale per giungere alla vera sapienza*, IB IV, 2, s. 590-593.

2009

15. *Chrzest darem prawdziwej wolności* (Homilia podczas Mszy św. w Niedzielę Chrztu Pańskiego, 11 I), ORpol. 30(2009) nr 3, s. 20-21; toż: *Il battesimo ai bambini non è violenza ma dono della vera libertà*, IB V, 1, s. 46-49.

16. Encyklika *Caritas in veritate* (29 VI), ORpol. 30(2009) nr 9; toż: *Lettera Enciclica Caritas in Veritate*, IB V, 1, s. 1105-1246.

17. *Wolność po długiej „zimie” dyktatury komunistycznej* (Homilia podczas Nieszporów, Praga, 26 IX), ORpol. 30(2009) nr 11-12, s. 15-16; toż: *La Chiesa vuole servire tutti*, IB V, 2, s. 268-271.

18. *Królestwo Boże w świecie jest siłą miłości i wolności* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 18 X), ORpol. 31(2010) nr 1, s. 56-57; toż: *Le nazioni cammineranno alla sua luce*, IB V, 2, s. 393-397.

2010

19. *Musimy wyzwolić się z wszystkiego, co nas izoluje od innych, by otworzyć się na miłość* (Homilia podczas Mszy św. w Pałacu Sportu i przekazanie „Instrumentum laboris” Specjalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów poświęconego Bliskiemu Wschodowi, Nikozja 6 VI), ORpol. 31(2010) nr 8-9, s. 16-17; toż: *Uno sforzo urgente e concertato per il Medio Oriente*, IB VI, 1, s. 867-869.

20. *Mniejszości chrześcijańskie na Bliskim Wschodzie pragną wolności religijnej i pokoju* (Przemówienie do delegacji Ekumenicznego Patriarchatu Konstantynopola 28 VI), ORpol. 31(2010) nr 8-9, s. 42; toż: *La minoranza cristiana in Medio Oriente chiede libertà religiosa e pace*, IB VI, 1, s. 982-983.

21. *Kościół musi być wolny od więzów materialnych, od zła duchowego i moralnego* (Homilia podczas Mszy św. w uroczystość świętych Piotra i Pawła, 29 VI), ORpol. 31(2010) nr 8-9, s. 44-46; toż: *La libertà della Chiesa da lacci materiali e potenze negative*, IB VI, 1, s. 990-994.

22. *Religia jest gwarantem wolności i szacunku* (Homilia podczas Mszy św. w Bellahouston Park, Wielka Brytania, 16 IX), ORpol. 31(2010) nr 10, s. 15-17; toż: *La religione garanzia di libertà e rispetto*, IB VI, 2, s. 215-219.

23. *Poszukiwanie prawdy jest warunkiem autentycznej wolności* (Przemówienie podczas wizyty w Santiago de Compostela, 6 XI), ORpol. 31(2010) nr 12, s. 26-27; toż: *Senza verità non c'è autentica libertà*, IB VI, 2, s. 785-787.

24. *Wolność religijna drogą do pokoju* (Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2011 r., 8 XII), ORpol. 32(2011) nr 1, s. 4-11; toż: *Libertà religiosa, via per la pace*, IB VI, 2, s. 976-989.

2011

25. *Prawo do wolności religijnej jest pierwszym z praw* (Przemówienie do korpusu dyplomatycznego, 10 I), ORpol. 32(2011) nr 2, s. 39-43; toż: *Libertà religiosa per tutti*, IB VII, 1, 52-60.

26. *Przyszłość wolna od nienawiści i zemsty jest możliwa* (Przemówienie podczas wizyty w Fosse Ardeatine, 27 III), ORpol. 32(2011) nr 5, s. 25-26; toż: *È possibile un futuro libero dall'odio e dalla vendetta*, IB VII, 1, s. 386-388.

27. *Wszelchnocna Miłość szanuje wolność człowieka* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 27 III), ORpol. 32(2011) nr 5, s. 40-41; toż: *L'amore di Dio rispetta la libertà dell'uomo*, IB VII, 1, s. 389-394.

28. *Niech Chrystus zmartwychwstały otworzy ludom drogę do wolności, sprawiedliwości i pokoju* (Orędzie Wielkanocne „Urbi et orbi”, 24 IV), ORpol. 32(2011) nr 6, s. 44-45; toż: *Lo splendore di Dio al mondo*, IB VII, 1, s. 515-517.

29. *Prawo do wolności religijnej jest ściśle związane z godnością każdego człowieka* (Przesłanie z okazji 17. sesji plenarnej Papieskiej Akademii Nauk Społecznych, 29 IV), ORpol. 32(2011) nr 7, s. 19-20; toż: *La libertà di religione diritto umano fondamentale*, IB VII, 1, s. 539-541.

2012

30. „Tak” powiedziane Bogu szczytem wolności (Audiencja generalna, 1 II), ORpol. 33(2012) nr 4, s. 44-46; toż: *Quel sì che libera*, IB VIII, 1, s. 138-145.

31. *Bóg szanuje ludzką wolność* (Homilia w Santiago de Cuba – podróż do Meksyku i na Kubę, 26 III), ORpol. 33(2012) nr 5, s. 39-41; toż: *Dio ama la libertà dell'uomo*, IB VIII, 1, s. 360-363.

32. *Trzeba formować naród godny i wolny* (Homilia podczas Mszy św., Hawana, 28 III), ORpol. 33(2012) nr 5, s. 42-44; toż: *Dio rispetta la libertà umana*, IB VIII, 1, s. 366-370.

33. *Jezus otworzył nam drogę do wolności* (Homilia podczas Mszy św. Wieczery Pańskiej w Wielki Czwartek 5 IV), ORpol. 33(2012) nr 5, s. 17-19; toż: *Quando Gesù ci ha aperto la via della libertà*, IB VIII, 1, s. 412-415.

34. *Chrystus czeka na waszą wolną odpowiedź* (Przemówienie do uczestników Europejskiego Spotkania Młodzieży, 29 XII), ORpol. 34(2013) nr 2, s. 32-33; toż: *L'entusiasmo della fede*, IB VIII, 2, s. 818-821.

2013

35. *Ściany nośne wolnego społeczeństwa* (Przemówienie do korpusu dyplomatycznego, 7 I), ORpol. 34(2013) nr 2, s. 34-37; toż: *I muri portanti di una società libera*, IB IX, s. 35-42.

FRANCISZEK

2013

1. *Słuchać Boga i podążać drogą Jezusa oznacza wolność i szczęście* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 11 IV), w: Franciszek, *Prawda jest spotkaniem. Słowa z Domu Świętej Marty*, Znak, Kraków 2019, s. 80-81.

2. *Sprzeciw wobec „pracy niewolniczej”* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 1 V), ORpol. 34(2013) nr 6, s. 36-37.

3. *Niech chrześcijanie będą wolni od próżności, żądzy władzy i pieniędzy* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 5 V), w: Franciszek, *Bóg szuka nas na marginesie. Słowa z Domu świętej Marty*, Znak, Kraków 2017, s. 100-102.

4. *Nikomu nie wolno zabijać w imię Boga* (Homilia w Domu św. Marty, 22 V), ORpol. 33(2013) nr 7, s. 41-42.

5. *Wolni od ambicji i karierowiczostwa* (Audiencja dla wspólnoty Papieskiej Akademii Kościelnej, 6 VI), ORpol. 34(2013) nr 8-9, s. 29-30; toż: *Niente carrierismo*, IF I, 1, s. 288-291.

6. *Wolni od podziałów i stronniczości* (Audiencja generalna, 19 VI), ORpol. 34(2013) nr 8-9, s. 51-53; toż: *La Chiesa è Corpo di Cristo*, IF I, 1, s. 351-353.

7. Encyklika [...] *Lumen fidei*. O wierze (Rzym, 29 VI).

8. *Pokora i wolność w dialogu z Bogiem* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 30 VI), ORpol. 34(2013) nr 8-9, s. 58-59; toż: *Gesù non impone mai, Gesù è umile, Gesù invita*, IF I, s. 509-511.

9. *Nikogo nie wolno odrzucać* (Wizyta w faveli Varginha, 25 VII), ORpol. 34(2013) nr 8-9, s. 6-7; toż: *Fame di dignità*, IF I, 2, s. 64-67.

10. *O świat wolny od antysemityzmu* (Audiencja dla przedstawicieli rzymskiej gminy żydowskiej, 11 X), ORpol. 34(2013) nr 12, s. 15-16; toż: *Un cristiano non può essere antisemita!*, IF I, 2, s. 360-362.

11. *Przestrzenie godności i wolności* (Przemówienie podczas spotkania z uczestnikami konferencji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia i Chorych, 23 XI), ORpol. 35(2014) nr 1, s. 30-31; toż: *L'Assistenza a malati sia ricca di spazi di dignità*, IF I, 2, s. 528-529.

12. Adhortacja apostołska Papieża Franciszka *Evangelii gaudium* (Częstochowa, 24 XI).

13. *Budowanie pokoju wiąże się z uznaniem prawa do wolności religijnej dla wszystkich* (Audiencja dla uczestników sesji Papieskiej Rady do Spraw Dialogu Międzyreligijnego, 28 XI), ORpol. 35(2014) nr 1, s. 31-33; toż: *Nel dialogo interreligioso ognuno porti la sua identità*, IF I, 2, s. 693-695.

14. *Wolność religijna dla wierzących* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 26 XII), ORpol. 35(2014) nr 2, s. 33.

2014

15. *Niech chrześcijanie będą wolni od próżności, żądz władzy i pieniędzy* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 5 V), w: Franciszek, *Bóg szuka nas na marginesie. Słowa z Domu świętej Marty*, Znak, Kraków 2017, s. 100-102.

16. *Budowanie pokoju wymaga poszanowania wolności i godności wszystkich* (Przemówienie podczas wizyty u prezydenta Izraela, 26 V), ORpol. 35(2014) nr 6, s. 23-24; toż: *Perseguiamo l'impegno per una soluzione pacifica*, IF II, 1, s. 621-622.

17. *Wspólny front przeciw niewolnictwu* (Przemówienie podczas audiencji dla Prymasa Wspólnoty anglikańskiej, 16 VI), ORpol. 35(2014) nr 7, s. 16-17; toż: *Uniti contro moderne schiavitù*, IF II, 1, s. 732-734.

18. *Nie można akceptować prześladowań z powodu wiary* (Przemówienie do uczestników kongresu poświęconego wolności religijnej i prawu międzynarodowemu, 20 VI), ORpol. 35(2014) nr 7, s. 13-14; toż: *Inaccettabili persecuzioni per fede: dolore per i cristiani*, IF II, 1, s. 762-764.

19. *Jak korzystać z wolności* (Przemówienie podczas spotkania z niemieckimi ministrantami, 5 VIII), ORpol. 35(2014) nr 8-9, s. 45-46; toż: *Usate bene la libertà, testimoni gioiosi di Cristo*, IF II, 2, s. 83-85.

20. *Przestrzenie godności i wolności* (Przemówienie podczas spotkania z uczestnikami konferencji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia i Chorych, 23 XI), ORpol. 35(2014) nr 1, s. 30-31.

21. *Budowanie pokoju wiąże się z uznaniem prawa do wolności religijnej dla wszystkich* (Audiencja dla uczestników sesji Papieskiej Rady do Spraw Dialogu Międzyreligijnego, 28 XI), ORpol. 35(2014) nr 1, s. 31-33.

22. *Już nie niewolnicy, lecz bracia* (Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2015 r., 8 XII), ORpol. 35(2014) nr 12, s. 4-8; toż: *Non più schiavi, ma fratelli*, IF II, 2, s. 751-762.

2015

23. *Wolność miłości Bożej* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 9 I), w: Franciszek, *Bóg szuka nas na marginesie. Słowa z Domu świętej Marty*, Znak, Kraków 2017, s. 352-354.

24. *Współczesne formy niewolnictwa* (Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Akademii Nauk Społecznych, 18 IV), ORpol. 36(2015) nr 5, s. 33-34.

25. Encyklika [...] *Laudato si. W trosce o wspólny dom* (Rzym, 24 V).

26. *Zapora przeciw współczesnym tyranom* (Spotkanie poświęcone wolności religijnej na Independence Mall w Filadelfii, 26 IX), ORpol. 36(2015) nr 10, s. 45-47.

27. *Dlaczego wierność nie odbiera wolności* (Audiencja generalna, 21 X), ORpol. 36(2015) nr 11, s. 36-37.

2016

28. Posynodalna adhortacja apostołska *Amoris Laetitia* (19 III).
29. *Trzeba otrząsnąć się z obojętności i uwolnić się z niewoli dobrobytu materialnego* (Audiencja jubileuszowa, 14 V), ORpol. 37(2016) nr 6, s. 12-13.
30. *Kobiety wolne od uprzedzeń i dyskryminacji* (Audiencja generalna, 31 VIII), ORpol. 37(2016) nr 9, s. 31-32.
31. *Prawdziwa wolność i nowe formy niewolnictwa* (Katecheza podczas audyencji jubileuszowej Roku Miłosierdzia, 10 IX), ORpol. 37(2016) nr 9, s. 14.
32. *Nie wolno ulegać pokusie odpowiadania przemocą na przemoc* (Przemówienie do ocalałych i rodzin ofiar zamachu w Nicei, 24 IX), ORpol. 37(2016) nr 10, s. 53-54.
33. *Aby przywrócić wolność tym, którzy weszli na złą drogę* (Audiencja generalna, 9 XI), ORpol. 37(2016) nr 12, s. 44-45.

2017

34. *Pieniądze, próżność i władza zniewalają serce* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 20 VI), w: Franciszek, *Bóg szuka nas na marginesie. Słowa z Domu świętej Marty*, Znak, Kraków 2017, s. 166-168.

2018

35. *Prawdziwa wolność* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 13 IV), ORpol. 39(2018) nr 5, s. 53-54.
36. *Świętość jest wolnością* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 29 V), ORpol. 39(2018) nr 7, s. 58-59.
37. *Brakuje woli politycznej, żeby powstrzymać wyścig zbrojeń i położyć kres wojnom* (Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Akademii Nauk, 12 XI), ORpol. 39(2018) nr 12, s. 7-8.
38. *Królestwo pokoju i wolności* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 25 XI), ORpol. 39(2018) nr 12, s. 23-24.
39. *Nie bądźmy niewolnikami konsumizmu* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 26 XI), ORpol. 39(2018) nr 12, s. 44-45.

2019

40. Adhortacja apostołska *Christus vivit* (Rzym, 25 III).
41. *Świadczenie wolności i miłosierdzia* (Homilia podczas Boskiej Liturgii w Błaju, 2 VI), ORpol. 40(2019) nr 7-8, s. 31-32.

2020

42. *Z prawdziwego ubóstwa rodzi się wolność serca* (Audiencja generalna, 5 II), ORpol. 41(2020) nr 4, s. 11-12.
43. *Prawo jest narzędziem wolności* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 16 II), ORpol. 41(2020) nr 4, s. 21-22.
44. Encyklika *Fratelli tutti* [...] O braterstwie i przyjaźni społecznej (Asyż, 3 X).

2021

45. *Pomoc duchowa to pomoc służąca wolności* (Przesłanie wideo w związku z publikacją książki Miquela Angela Fiorita „Cercare e trovare la volontà di Dio”, 10 V), ORpol. 42(2021) nr 6, s. 13-14.
46. *Logika daru czyni wolnymi* (Przesłanie na Festiwal Młodzieży w Medziugorie, 29 VI), ORpol. 42(2021) nr 8-9, s. 16-17.
47. *Wiara jest kwestią wolności i miłości* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 10 X), ORpol. 42(2021) nr 11, s. 33-35.
48. *Wolność chrześcijańska zaczynem wyzwolenia* (Audiencja generalna, 13 X), ORpol. 42(2021) nr 11, s. 26-28.
49. *Wolność urzeczywistnia się w miłości* (Audiencja generalna, 20 X), ORpol. 42(2021) nr 11, s. 28-30.

2022

50. *Elementy rozeznania. Poznanie samych siebie* (Audiencja generalna, 5 X), ORpol. 43(2022) nr 11, s. 28-29.
51. *Potwierdzenie dobrego wyboru* (Audiencja generalna, 7 XII), ORpol. 44(2023) nr 1, s. 33-34.

2023

52. *Trzeba rozbroić serca* (Przemówienie podczas spotkania w Kinszasie z ofiarami przemocy na wschodzie kraju, 1 II), ORpol. 44(2023) nr 2-3, s. 5-8.
53. *Ten, kto przebacza, buduje przyszłość* (Przemówienie podczas spotkania z młodzieżą i katechetami na Stadionie Męczenników w Kinszasie, 2 II), ORpol. 44(2023) nr 2-3, s. 8-12.
54. *Mówić z sercem. „Prawdziwie w miłości” (Ef 4,15)* (Orędzie na 56. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, 24 I), ORpol. 44(2023) nr 2-3, s. 22-24.
55. *Jezus nauczycielem głoszenia* (Audiencja generalna, 25 I), ORpol. 44(2023) nr 2-3, s. 41-43.